

İslâm'da Komşuluk ve Günümüzde Değişen Komşuluk İlişkilerinin İncelenmesi: Ankara Örneği

Neighborhood in Islam and the Examination of the Changing Neighborhood Relations: The Case of Ankara

• M. Fatih DEMİRDAĞ^a,
• Mehmet TURAN^b

^aHakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Din Sosyolojisi ABD,
Hakkari, Türkiye
^bBatman Üniversitesi
İslâmi İlimler Fakültesi,
Hadis ABD,
Batman, Türkiye

Received: 05.03.2023

Received in revised form: 25.05.2023

Accepted: 10.07.2023

Available online: 31.08.2023

Correspondence:

M. Fatih DEMİRDAĞ

Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,

Din Sosyolojisi ABD,

Hakkari, Türkiye

mfatihdemirdag@hakkari.edu.tr

ÖZ Komşuluk birbirine yakın olan ve aynı mahalle ve ortamda yaşayan bireyler arasındaki sosyal ilişkileri ifade etmektedir. İslâm dini diğer alanlarda olduğu gibi sosyal hayata da birtakım düzenlemeler getirmiştir. İslâm getirmiş olduğu bu düzenlemeler çerçevesince davranılması gerektiğini belirtmiş ve karşılıklı olarak komşulara bazı sorumluluklar yüklemiştir. Örneğin komşuya iyi davranmak, komşunun hakkını yememek, komşunun malına, canına ve ırzına herhangi bir hâlel getirmemek, karşılıklı olarak yardımlaşma ve dayanışma içinde olmak, sevincini paylaşıp dertleriyle dertlenmek, bu hak ve sorumlulukların başında yer almaktadır. Fakat günümüzde bizi biz yapan bu değerlerde bir aşınma meydana gelmiş ve ahlaken bir yozlaşma başlamıştır. Çalışmamızda evvela İslâm dininde komşunun komşuya karşı hak ve sorumlulukları ele alınıp incelenecek ve komşuluk ilişkilerinin nasıl olması gerektiği tartışılacaktır. Daha sonra günümüz komşuluk ilişkileri üzerinden bu hak ve sorumlulukların ne derecede erozyona uğradığı nitel bir araştırmayla sorgulanarak okuyucuya sunulacaktır. Bu çalışmanın diğer araştırmalardan ayrılan yönü ise konunun nitel desenli saha çalışmasına dayanmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Komşu; komşuluk; bireyselleşme; nitel; apartman kültürü

ABSTRACT Neighborhood refers to the social relations between individuals who are close to each other and live in the same neighborhood and environment. The religion of Islam has brought some regulations to social life as in other fields. Islam has stated that it is necessary to act within the framework of these regulations it has brought and has imposed some responsibilities on neighbors mutually. For example, behaving well to neighbors, not defrauding the neighbor, not harming the property, life and chastity of the neighbor, being in mutual assistance and solidarity, sharing his joy and worrying about his problems are among these rights and responsibilities. However, today, these values that make us who we are, have been eroded and a moral degeneration has begun. In our study, first of all, the rights and responsibilities of the neighbor towards the neighbor in Islam will be discussed and examined and how the neighborly relations should be discussed. The aspect of this study that distinguishes it from other studies is that the subject is based on a qualitative patterned field study.

Keywords: Neighbor; neighborhood; individualization; qualitative; apartment culture

EXTENDED ABSTRACT

The concept of neighbor and neighborhood is an important issue that Islam emphasizes. Therefore, in this study, the changing and deteriorating neighborhood relations are mentioned with the view of the sociology of religion and hadith. Because this relationship, which is important for Islam, has been forgotten and deteriorated in the modern world. For this reason, it was considered important to examine such a subject. In the first part of the study, the meaning of neighbor is explained, then the importance and place of neighbor in Islam is explained with the expressions of the prophet. In this context, sociology and hadith methods were used in the study. It is obvious that there is an interdisciplinary interaction in social sciences. In the second part of the study, the field research conducted with the qualitative method is included. Here, the statements of the interviewees were included and a descriptive approach was used. In the study, open-ended questions were asked and no intervention was given to the participants. Finally, this study is limited to the province of Ankara.

Then, the extent to which these rights and responsibilities have been eroded through today's neighborly relations will be questioned through a qualitative research and presented to the reader. The aim of this study is to examine the changing neighborhood relations in the modern world and to observe the meaning world gained by the neighborhood with individualization by reviewing the factors that may cause these changes. Verbal data obtained from face-to-face interviews were used in our research and 5 male and 5 female participants from different occupational groups were interviewed in the study. Within the scope of the study, descriptive coding was done in analyzing the data and deciphering the interviews. If the findings; In terms of the perception of neighborliness, it is an important issue that neighborliness is based on volunteerism, in other words, having people you can trust and ring the bell at night. It is also among the expressions found in the findings that people are now individualized and see each other as a burden, have no tolerance for each other and sometimes run away from each other. In addition, it was determined that the participants generally agreed with the view of the neighborhood of stairs, and it was revealed as a result of the verbal interviews that the sites were more attractive than the apartments, especially because of the security and various opportunities they offer.

Toplumsal değişimin izlerine hayatın her alanında rastlamaktayız. Özellikle insani ilişkilerde bu değişimin izleri tortulanmıştır. Zira modernleşmeyle birlikte insanların artık benmerkezci bir düşünceye sahip olduğu ve özel yaşam alanlarına düşkünlük göstermeye başladığı ifade edilmektedir.¹ Bu sebeple insanlar artık birbirlerinin kapılarını çalmamakta ve daha çok hayatlarını bireysel² olarak sürdürmek istemektedir. Dolayısıyla önce mahalle kültürü daha sonra ise komşuluk ilişkileri bu değişim doğrultusunda şekillenmektedir.

Mahalleler kentin en küçük yerel birimidir. Genel olarak mahallelerde insanlar müstakil evlerde oturur ve daha çok samimi ilişkiler içerisinde bulunurlardı. Apartmanlaşma ile birlikte değişen mahalle ilişkilerinin doğal bir sonucu olarak komşuluk ilişkisinin de bu değişimden nasibini aldığını ifade edebiliriz. Bu sebeple bir değer olarak komşuluk ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ve değişimi bu çalışmada ele alınmıştır.

Komşu, yakın hatta bitişik konutlarda oturan kimselerin birbirine göre durumuna denir. Komşuluk ise komşu olma hali ve komşularla olan ilişkidir.³ Ortak mekanları kullanmak ve ortak kültürel değerleri paylaşmaktan doğan sıcak ve samimi ilişkilerin oluşturduğu yakınlıktır.⁴ Komşuluğun en önemli işlevi ise bir dayanışma bünyesine sahip olmasıdır. Zira komşuların yardımlaşarak bir dayanışma içerisinde olması komşuluğun doğasında vardır.⁵ Komşu insanı bir adım öteden seyreden ve ihtiyaç duyulduğunda el uzatıp yardıma koşan, yardım istenen, yardım eli uzatılan, kısacası karşılıklı yardımlaşılan kişidir.⁶

¹ Ali Can, "Kur'an ve Sünnet Işığında Komşuluğun Yeri", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, c. 11, sayı: 21, s. 206.

² Bireyselleşme kişinin kendisini ilişkili olduğu kişi, aile, sosyal yapı ya da kültürden ayrı ve uzak görmeye başlamasını içeren bir süreçtir: Mark Karpel, "Individuation: From Fusion to Dialogue", *Family Process*, 1976, volume:15, no: 1, s. 65-62.

³ Mustafa Gündüz- M. Cengiz Yıldız, "Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, c. 7, sayı: 25, ss. 123-138.

⁴ Ömer Demir - Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s. 137.

⁵ Köksal Alver, "Komşuluk", *Kent Sosyolojisi*, ed. Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara, 2012, s.342.

⁶ Köksal Alver, "Komşu Kimdir?", *Sosyoloji Divanı*, 2013, sayı: 2, s. 24.

YÖNTEM

Değişen komşuluk ilişkilerinin ele alındığı bu çalışmada yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilere odaklanılarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Zira bireylerin öznel algılarının doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konmasını nitel yöntem sağlamaktadır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır.⁷

Her araştırma bazı kuramsal ve yöntemsel açıdan birtakım kısıtlama ile müteşekkildir.⁸ Bizim çalışmamız, Ankara'nın çeşitli semtlerinde yaşayan ve farklı meslek guruplarında çalışan beş erkek ve beş kadın katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden oluşmaktadır. Görüşmelerden ikisi araştırmacının kendi işyeri odasında, bir diğer görüşme akademisyen odasında, bir görüşme üniversite içerisinde, bir diğer görüşme kafe ortamında ve iki görüşme de ev ortamında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında herhangi bir problem yaşanmamış ve görüşmeler kesintiye uğramamıştır. Ayrıca ses kaydı için izin istenerek yapılan görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Görüşülen kişilere kendi önerdikleri takma isimler verilerek gerçek isimleri kullanılmamıştır. Görüşmelerin süresi ise en uzununu 1 saat ve en kısıası 15 dakika arasında değişmektedir.

ÇALIŞMA GRUBUNUN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Fırat Bey; 30 yaşında, bekâr, doktora mezunu, akademisyen, Cebeci'de ikamet ediyor.

Yaren Hanım; 33 yaşında, bekâr, lisans mezunu, öğretmen, Akdere'de ikamet ediyor.

Nur Hanım; 37 yaşında, ayrılmış, yüksek lisans mezunu, kuaför, Balgat'ta ikamet ediyor.

Mazhar Bey; 51 yaşında, evli, lise mezunu, teknisyen, Elvankent'te ikamet ediyor.

Müfit Bey; 38 yaşında, evli, lise mezunu, esnaf, Yenimahalle'de ikamet ediyor.

Cevahir Bey; 46 yaşında, evli, lise mezunu, kunduracı, Mamak'ta ikamet ediyor.

Taylan Bey; 64 yaşında, eşinden ayrılmış, ön lisans mezunu, emekli, Keçiören'de ikamet ediyor.

Remziye Hanım; 62 yaşında, evli, ortaokul mezunu, ev hanımı, Abidinpaşa'da ikamet ediyor.

Elif Hanım; 48 yaşında, evli, lisans mezunu, sekreter, Bağlıca'da ikamet ediyor.

Nazlı Hanım; 33 yaşında, bekâr, üniversite mezunu, öğretmen, Batıkent'te ikamet ediyor.

VERİLERİN ANALİZİ

Çalışma kapsamında verilerin analiz edilmesi ve yorumlanmasında betimsel kodlama yapılmış ve araştırmacı tarafından görüşme dökümleri tek tek okunup çözümlenerek yorumlanmıştır. Çalışmada doğrudan alıntılara yer verilerek cümle ve konuşma metinlerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ayrıca araştırmacının yaptığı karşılaştırmalarda “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

KOMŞULUK İLİŞKİLERİ HAK VE SORUMLULUKLAR

İslâm dini sosyal hayatın hemen hemen bütün alanlarına birtakım düzenlemeler getirmiş, ilke ve prensipler belirlemiştir. İnsanların başta Allah'la ilişkileri olmak üzere kendisi, ailesi, arkadaşı, komşusu

⁷ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., 6. bsk., Ankara, 2006, s. 39.

⁸ Musa Şanal - Murat Öztürk, “Örgüt Kültürünün Üretim İşletmelerinin Performansına Etkisi: Adana Organize Sanayi Bölgesinde Bir Araştırma”, *Çukurova Ü. SBE Dergisi*, 2019, c. 28, sayı: 2, s. 259.

ve içinde yaşadığı toplumla irtibatını düzenlemiş ve nasıl olması gerektiği hususunda bazı tavsiyeler getirmiştir. İslâm'ın düzenlediği bu ilişkilerden biri de hiç şüphesiz komşuluktur. Zira İslâm dini, komşuluk ilişkilerine son derece önem vermiştir. Bu nedenle de Kur'an ve Sünnette komşuluk ilişkilerine vurgu yapılmış ve komşuların birbirine karşı hak ve sorumlulukları açıkça beyan edilmiştir.

İslâm dini komşuya eziyet ve cefayı yasaklamış, komşuluk haklarına riayet etmeyi salık vermiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne-babaya, akrabalara, yetimlere, miskinlere, yakın komşuya ve uzak komşuya, yanında bulunan arkadaşta, yolda kalmışlara ve elinizin altında bulunanlara iyi davranın."*⁹

Yukarıda ifade edilen ayette görüldüğü üzere Allah, yakın veya uzak fark etmeksizin komşulara iyi davranmayı insanlara emretmektedir.¹⁰ Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.) de komşuluk haklarına sık sık vurgu yapmış ve bu konuda ümmetine birçok tavsiyede bulunmuştur. Bu konuda bir hadiste Hz. Peygamber: *"Cebrail komşu hakkında bana o kadar tavsiyede bulundu ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım"*¹¹ buyurarak komşuluk haklarının önemine dikkat çekmektedir. Zira kişi en yakınına anne-babasına mirasçı olur. Hadisteki kullanılan *"mirasçı kılacak sandım"* ifadesi komşuluk ilişkilerinin oldukça önemli olduğuna delalet etmektedir. Bu bağlamda Hz. Muhammed'e göre iyi komşu ve iyi arkadaş olmak için esas olan unsur, yakınında bulunması ve insanlara hayırlı ve yararlı olunmasıdır.

Komşulukla ilgili Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetler incelendiğinde bir Müslümanın komşusuna karşı hak ve sorumlulukları şu başlıklar altında özetlenebilir:

1. Komşuya İkranda Bulunmak

Hz. Peygamberden rivayet edilen bir hadiste, O şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ve ahiret gününe inanan komşusuna ikramda bulunsun."*¹² Hadiste ilgi çekici olan husus Allah'a ve ahiret inancına vurgu yapılmasıdır. Yani kişinin imanının göstergelerinden birisinin de komşuya ikramda bulunma olduğunun hadiste belirtilmesidir.

2. Komşuya İyi Davranmak

Kur'an'da yakın ve uzak komşuya iyi davranılması gerektiği emredilmişti. Hz. Peygamber'de bu hususa dikkat çekmiş ve komşularımıza iyi davranmamız gerektiğini belirterek şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ve ahiret gününe inanan komşusuna iyi davranın"*¹³

3. Komşuya Kötülük ve Eziyet Etmemek

Daha önceki başlıklarda örneklendirilen hadislerden de anlaşıldığı kadarıyla komşulara iyilik ve güzellikle muamele edilmelidir. İslâm dini komşuların hak ve hukukuna riayet etmeyi emretmiş, zulüm ve haksızlık yapmayı da yasaklamıştır.¹⁴ Nitekim Hz. Peygamber Müslüman olmanın bir gereği olarak komşuya zarar vermememiz gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir: *"Allah'a ve ahiret gününe inanan komşusuna eziyet etmesin."*¹⁵ Ayrıca Ebu Hüreyre'nin rivayet etmiş olduğu başka bir hadiste de Efendimiz

⁹ Nisâ, 4/36

¹⁰ Faruk Görgülü, "Günümüzde Komşuluk Olgusunun Kur'an ve Sünnet Perspektifinden Değerlendirilmesi", *INCSOS VIII. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Kitabı (20-23 Ekim 2022)*, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Tekirdağ, 2023, s. 459.

¹¹ Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, Thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1983, c. 8, s. 166.

¹² Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, Thk. Şuayb el-Arnaût Adil Murşid vdğr., Muesesetu'r-Risâle, Beyrut, 2001, c. 45, s. 138.

¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, Thk. Şuayb Arnaût-Âdil Murşid vdğr., Dirasetu'l-Alemiyye, Beyrut, 2009, Edeb 4, c. 4, s. 637.

¹⁴ Bkz. Emine Demil, "Allah'a ve Ahiret Gününe İmanın Hadislerdeki İz Düşümleri", *Ahiret Billinci*, DİB Yayınları, 2. baskı, Ankara 2020, s. 156.

¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, 3. Baskı, Beyrut, 1987, *Nikâh* 80, c. 5, s. 1987.

(s.a.v.): “*Vallahi iman etmiş olmaz. Vallahi iman etmiş olmaz.*” buyurdu. “*Ey Allah'ın Rasûlü kim iman etmiş olmaz?*” diye soruldu. Hz. Peygamber: “*Şerrinden komşusunun emin olmadığı kimse*” diye cevap verdi.¹⁶ Bu hadiste de görüldüğü üzere yapacağı kötülükten komşusunun güvende olmadığı kimse kâmil anlamda iman etmiş kabul edilmemektedir. Başka bir hadiste ise Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Yapacağı kötülükten komşusunun emin olmadığı kimse cennete giremez.*”¹⁷

Hadisten de anlaşıldığı üzere Müslüman, komşusuna her zaman güven vermeli ve ona zarar vermekten kaçınmalıdır. Görüldüğü üzere cennete girmemizi sağlayacak amellerden birinin de komşuya kötülük yapmamak olduğu hadiste vurgulanmaktadır.

4. Komşunun Ahvalinden Haberdar Olmak

İslâm'ın komşulukla ilgili bizlere yüklemiş olduğu sorumluluklardan bir tanesi ise onun durumundan haberdar olmaktır. Yani komşumuzun bir sıkıntı ve probleminin olup olmadığını bilmek, aç veya tok olduğundan haberdar olmaktır. Nitekim Hz. Peygamber bu hususa şöyle buyurarak dikkat çekmiştir: “*Yanı başındaki komşusunun aç olduğunu bile bile tok olarak geceleyen kimse (gerçek anlamda) bana iman etmiş olamaz.*”¹⁸

Görüldüğü üzere sosyal duyarlılık ve yardımlaşmanın bir gereği olarak herhangi bir din ve ırk ayırımı gözetilmeden komşumuza karşı sorumlu olduğumuz belirtilmektedir. Dolayısıyla komşuya karşı ilgisiz olmak darda ve sıkıntıda olduğunu bildiği halde duyarsız davranmak olgun bir mümine asla yakışmamaktadır. Zira olgun mümin çevresine karşı kayıtsız kalmaz.

5. Komşuyu Gözetmek ve Hediyeleşmek

Komşuluk haklarından biri diğeri ise kişinin komşusunu gözetmesidir. Ebû Zerr'in (ö. 32/653) (r.a.) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, kendisine şöyle buyurmuştur: “*Ey Ebû Zer! Çorba pişirdiğinde suyunu çoğalt ve komşularını gözet.*”¹⁹ Benzer bir rivayette de Hz. Peygamber çorba pişirildiği zaman suyunun çoğaltılmasını daha sonra komşular gözetilerek onlara güzel bir şekilde sunulup hediye edilmesini emretmiştir.²⁰ Ayrıca Hz. Peygamber Müslüman kadınlara hitaben verdikleri şey koyun paçası bile olsa birbirleriyle hediyeleşmeyi küçümsememelerini buyurmuştur.²¹ Burada vurgulanmak istenen husus hediye edilecek şeyin küçümsememesi eldeki imkânlar ölçüsünde hediyeleşmenin gerekliliğidir.²² Hadiste komşuların karşılık olarak hediyeleşmeleri teşvik edilmiştir.²³ Zira hediyeleşmek, kin ve nefret duygusunu gidermekte karşılıklı sevgi, saygı ve muhabbetin artmasına vesile olmaktadır.²⁴

¹⁶ Buhârî, Edeb 29; Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr, *el-Bahru'z-Zehhâr (Musnedu'l-Bezzâr)*, Thk. Adil b. Sa'd, Mektebetu'l-Ulumi ve'l-Hikem, Medine, 1988, c. 15, s. 164, (Hadis No: 8513).

¹⁷ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hüsrevci'dî el- Horasânî el-Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, Thk. Abdulalî Abdulhamid Hamid, Mektebetu'r-Ruşd, Riyad, 2003, c. 12, s. 87.

¹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c. 1, s. 259; Ebû Ya'lâ Ahmed b. Ali b. el-Müsenâ b. Yahyâ b. İsa b. Hilal et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsned*, Thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Mem'mûn li't-Turâs, Dimeşk, 1984, c. 5, s. 92; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*, Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1990, c. 2, s. 15.

¹⁹ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Thk. Muhammed Fuad Abdulkakî, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, ty. Birr 142, c. 4, s. 2025; Demil, “Allah'a ve Âhiret Gününe İmanın Hadislerdeki İz Düşümleri”, s. 157.

²⁰ Müslim, Birr 143.

²¹ Müslim, Zekât 90.

²² Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, ty., c. 13, s. 126.

²³ Ebû'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Thk. Ebû Temim Yasir b. İbrahim, Mektebetu'l-İrşad, Riyad, 2003, 2. Baskı, c. 9, s. 222.

²⁴ Ebu'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebîbekr b. Abdilmelik el-Kastallânî, *İrşâdu's-Sârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, el-Matbaatu'l-Kubrâ el-Emîriyye, 7. baskı, Mısır 1905, c. 4, s. 334; Faysal b. Abdulaziz b. Abdullah b. İbrahim ez-Zeyr al Ahmed, *Tatriru Riyadi's-Salihîn*, Dâru'l-Âsime, Riyad 2002, c. 1, s. 217.

6. Borç İstediginde Vermek

Komşunun komşuya karşı taşıdığı sorumluluklardan biri de komşunun ihtiyacı anında hacetinin giderilmesidir. Nitekim Hz. Peygamber'e gelip "*Komşumun benim üzerimde ne gibi hakları var?*" diye soran bir sahabe Hz. Peygamber bazı hususları sıralamıştır. O hususlardan birinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur "*Senden borç istediğinde ona borç vermemdir.*"²⁵ Hadisten de anlaşıldığı kadarıyla eli sıkışık olan komşuya borç vermek bir komşuluk vazifesidir. Bu durum komşuluk ilişkilerinin gelişmesine katkı sağladığı gibi ülfet ve muhabbetin artmasına da vesile olmaktadır.

7. Öncelikli Satın Alma Hakkı (Şuf'a Hakkı)

İslâm'da komşuya tanınan haklardan biri de şuf'a hakkıdır. Şuf'a; Satılan bir taşınmazın alıcıya verilen para miktarı karşılığında temellük edilmesidir. Örneğin bir kişi evini veya tarlasını başkasına sattığında o kişinin komşusu mahkemeye başvurup alıcının ödediği meblağı vererek evi geri satın alabilir. Zira bu tür hususlarda komşu ve ortaklara öncelik tanınmıştır. Fakat şuf'a hakkının olabilmesi için şart koşulan hususlardan biri evlerinin yan yana yani bitişik olması gerektiğidir.²⁶

Konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber komşunun ev veya arsa hususunda başka kimselerden daha fazla hak sahibi olduğunu aktarmış bu tür satımlarda evvela onlara danışılması gerektiği bildirilmiştir. Şayet komşusu veya ortağı olduğu kimse, almayacağını beyan ederse o takdirde mülkünü dilediğine satmakta özgürdür.²⁷ Hatta bazı rivayetlerde kişi malını sattığı esnada komşusu seferde veya il dışında olsa bile döndüğünde mahkeme yoluyla dava açıp alıcının ödediği meblağı verip ilgili malı geri alma hakkına sahip olduğu aktarılmaktadır.²⁸

8. Yardım İstediginde Yardımına Koşmak

Kur'an başta olmak üzere hadis kaynaklarında sadaka, zekât, infak, hayır, birr gibi yardımlaşma ile ilgili birçok kavrama vurgu yapılmış ve insanın yardımlaşma ve paylaşma duygusunun dinamik tutulması istenmiştir.²⁹

Komşumuz herhangi bir konuda bizden yardım talebinde bulunduğu anda ona yardımcı olmak komşuluk haklarından biri olarak zikredilmiştir. Zira Hz. Peygamber komşunun komşuya karşı sorumluluklarından birini de "*Komşun senden yardım istediğinde ona yardım etmemdir*"³⁰ şeklinde açıklamıştır.

9. Bir Şey İstediginde Vermek

Komşumuzun bizden bir şey talep etmesi durumunda ona istediğini vermek komşuluk haklarından biri olarak hadislerde zikredilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber komşuluk haklarını sıralarken "*Komşun senden bir şey talep ettiğinde onun talebini karşılamandır*"³¹ buyurarak bu hususa dikkat çekmiştir.

²⁵ Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, c. 12, s. 106; Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberânî, *Musnedu's-Şamiyyin*, Thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1984, c. 3, s. 339.

²⁶ Şuf'a ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: İbrahim Kâfi Dönmez, "Şuf'a", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, c. 39, s. 248-252; Mustafa Çağrırcı, "Komşu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2002, c. 26, s. 157-158.

²⁷ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Musa b. Dahhâk et-Tirmizî, *el-Câmi' u'l-Kebîr =Sünenü't-Tirmizî*, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1998, c. 3, s. 43.

²⁸ Tirmizî, *Âhkam* 32.

²⁹ Görgülü, "Günümüzde Komşuluk Olgusunun Kur'an ve Sünnet Perspektifinden Değerlendirilmesi", s. 464.

³⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, Thk. Taha Abdurrauf Sa'd, Mektebetu's-Sekafetu'd-Diniyye, Kahire, 2003, c. 4, s. 479.

³¹ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1960, c. 10, s. 446.

10. Hastalandığında Ziyaret Etmek

Hastalık zamanında komşuyu ziyaret etmek komşunun komşuya karşı sorumlulukları arasında zikredilmiştir. Hz. Peygamber “*Komşun hastalandığında onu ziyaret etmelidir*”³² diyerek bu sorumluluğu beyan etmiştir. İslâm’da hastalık zamanında komşuyu ziyaret etmek, hal ve hatırını sormak ve ona moral vermek bir sorumluluk olarak görülmüştür.

11. Bir Başarı Elde Ettiğinde Tebrik Etmek

Hz. Peygamber, komşunun komşuya karşı haklarının sıralarken bunlardan birinin de komşunun bir başarı elde etmesi durumunda veya kendisine hayırlı bir şey isabet ettiğinde onu tebrik etmek olduğunu zikretmiştir.³³ Örneğin komşumuz sınavda başarılı olduğunda veya oğlunu evlendirdiğinde onu tebrik etmek bir komşu olarak vazifelerimiz arasında sayılmaktadır.

12. Başına Bir Musibet Geldiğinde Teselli Etmek

Komşunun komşuya karşı haklarından biri de başına kötü bir şey geldiğinde teselli edilip üzüntüsünün paylaşılmasıdır. Örneğin bir yakını kaybettiğinde başsağlığına gidip taziye dileklerini iletme ve başına gelen bu musibetten dolayı onu teselli etmek komşunun görev ve sorumlulukları arasındadır. Nitekim Hz. Peygamber söz konusu hakka “*Komşunun başına bir musibet gelirse onu teselli etmelidir*”³⁴ buyurarak dikkat çekmiştir.

13. Öldüğünde Cenazesine Katılmak

Komşuluk vazifelerinde biri de vefat ettiği zaman cenazesine katılmaktır. Bu durum Hz. Peygamber tarafından da şöyle buyurularak teyit edilmiştir: “*Komşun vefat ettiğinde cenazesinde hazır bulunmalıdır.*”³⁵

Yukarıda zikretmiş olduğumuz haklar dışında da Hz. Peygamber tarafından zikredilen birçok hak yer almaktadır. Örneğin Hz. Peygamber komşunun güneşini yahut eve gelen hava ve rüzgârı engelleyecek şekilde kat atıp evi yükseltmeyi komşuluk haklarının çiğnendiğine yormuştur. Eve meyve alındığında komşuya da hediye edilmesini; eğer komşuya verilmeyecekse de alınan meyvenin saklanması tavsiye etmiştir. Nitekim böyle bir durumda çocukların eline meyve verip dışarı göndermeyi tasvip etmeyen Hz. Peygamber komşu çocuklarının canlarının meyve çekebileceğine bu nedenle de çocukları kıskandırmamak gerektiğine dikkat çekmiştir.³⁶

Aşağıdaki bölümde nitel desenli çalışmada elde edilen verilere yer verilmiştir.

BULGULAR

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerin deşifresinde betimsel kodlamadan yararlanıldığı ifade edilmiştir. Yapılan nitel analizler sonucunda araştırma konu kodlamaları; “*Komşulukta gönüllülük, güven duygusu, merdiven komşuluğu, insanların bireyselleşmesi, hırs ve rekabet, tahammülsüzlük, değişim, site hayatının güvenliliği ve eskiye özlem*” temalarından oluşmaktadır.

³² Ebû Bekr Muhammed b. Ca’fer b. Muhammed es-Sâmerrî el-Harâitî, *Mekârimu’l-Ahlâk ve Me’âlihâ ve Maḥmûdi Tarâ’ikihâ*, Thk. Eymen Abdalcabir el-Buheyri, Dâru’l-Âfâki’l-Arabiyye, Kahire, 1999, s. 94.

³³ Harâitî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 94; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, c. 19, s. 419; Taberânî, *Musnedu’ş-Şamiyyin*, c. 3, s. 339; Beyhakî, *Şu’abu’l-İmân*, c. 12, s. 104.

³⁴ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, c. 19, s. 419; Taberânî, *Musnedu’ş-Şamiyyin*, c. 3, s. 339; Beyhakî, *Şu’abu’l-İmân*, c. 12, s. 104.

³⁵ Harâitî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 94; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, c. 19, s. 419; Taberânî, *Musnedu’ş-Şamiyyin*, c. 3, s. 339; Beyhakî, *Şu’abu’l-İmân*, c. 12, s. 104.

³⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî*, c. 10, s. 446; Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâîl es-San’ânî, *et-Tahbîr li-İzâhi Me’ânî’t-Teyisîr*, Thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallak Ebu Musab, Mektebetu’r-Ruşd, Suudi Arabistan, 2012, c. 6, s. 636-637.

Yapılan görüşmelerde komşu algısı ile ilgili katılımcıların görüşleri genelde “gece saat kaç olursa olsun kapısını çalabileceğin insan” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle komşu; “en yakınında ki, aileden kardeşinden bile sana yakın olan bitişiğindeki kişi” olarak ifade edilmiştir.

Örneğin Fırat Bey, komşu kavramını şu şekilde dile getirmektedir: “*Komşu; apartmandaki herkes, yan dairen, üst dairen. Emanet edebileceğin güveneceğin, çoğu zaman akrabandan yakın kimse, karşılıklı ihtiyaçların giderildiği, ortak paylaşım alanı içinde sıcak ilişkilerin tutulduğu toplumsal bağ.. Ama bakıyoruz tabi günümüzde komşu merhaba iyi akşamlar deyip geçilen aynı çatı altında oturduğumuz kimse.*”

Elif Hanım da benzer bir ifadeyle komşu kavramı hakkındaki düşüncelerini şöyle aktarmaktadır: “*Komşu komşunun külüne muhtaçtır. Komşuluk yani önemli bir şey hani insanlar bir şey olur ne olur ne olmaz yakınında bulamadığı akrabasını bile bulamazken, kapı komşunun kapısını çalar veyahut da bitişik komşunun kapısını çalıp da halini arz edebiliriz. Ondan yardım bekleyebilir, Komşuluk yani öyle bir şey.*” Yaren Hanım da bu konudaki görüşünü “*Komşu yanımdaki aslında, yanımda olan yani benden başka birisi daha olmalı gibi geliyor. Dediğim gibi başın sıkınca danışacağın, müracaat edeceğin, kapısını çalacağın bir tanım olarak geliyor*” şeklinde açıklarken Nur Hanım da komşuyu kişinin en yakınındaki toplumdaki bireyler olarak dile getirmiştir. Ayrıca Remziye Hanım da; “*iyi günde kötü günde yanında olan kişidir*” şeklinde komşuyu açıklayarak diğer görüşmecileri desteklemiştir.

Komşuluk kavramıyla ilgili katılımcıların görüşleri incelendiğinde, genel olarak komşuluğun bir dayanışma ve yardımlaşma olduğu görüşü ön planda ve İslâm dininin komşuluk kavramını önemseddiği ifade edilmektedir.

Nur Hanım bu konudaki görüşünü “*Ayet, hadis ve deyimlerde komşuluk üzerine bi sürü güzel söz vardır. İslâm dininde komşuluk üzerinde çok durulmuştur. Ev alma komşu al, komşu komşunun külüne muhtaç falan, atasözlerinde yine Nisa suresinde komşunuzu incitmeyin diye bir ayet var. İnsanlar akrabalarından uzak yani bi sıkıntı olduğunda en yakın komşuya koşar. Bir şey lazımsa onun kapısı çalınır. Şehirlerde ama şimdi kimse kimseyi tanımıyor, selam dahi vermiyor*” şeklinde açıklarken Fırat Bey “*Komşuluk tabi güzel bir kavram, aile arkadaşlık akrabalık gibi ulvi bi anlam. Eskiden seksenli ve doksanlı yıllarda tabi daha canlıydı. Anahtarını emanet ederdin. Çocukları emanet ederdin. Şimdi kimseye emanet edemiyorsun. Tacizci, sapık vs insanlar birbirine güvenmiyor. Zaten eskisi gibi mahalle apartman kültür de kalmadı. İnsanlar eskiden mahallede birbirini tanırdı. Biz çocukken işte şu mahalledeniz derdik, mahalle kavgası, mahalle maçları falan olurdu. Apartman demiyorum çünkü apartmanda zaten herkes birbirini tanır, hasta, cenaze oldu mu koşardı. Gece saat kaç olursa olsun kapısını çalardık. Büyüklerimiz vardı, kafamız esince çat kapı komşuya girerdik. Bayramlarda kapı kapı dolaşırdık. Şimdi bayramlarda bile gidilmiyor. Zaten apartmanlar da siteye dönüşüyor kimsenin kimseden haberi yok. Komşusu açken tok yatan bizden değildir düşüncesi kimsede kalmadı, kapıyı kapa, pijamanı çek Tv'ye dal hayat bu artık özel bireysel hayatlar tercih ediliyor. Komşuluk eskide kaldı, dirileceğini sanmıyorum. Komşu komşunun külüne muhtaçken artık kapı açmıyo ee kaçıyo, yolda görürse adım değiştiriyor. Yani teknolojik gelişme, kültürel değişme, statüler hayat şartları değiştikçe komşuluk da yavaş yavaş kayboluyor” şeklinde açıklamıştır.*

Bu konudaki görüşünü Yaren Hanım ise şöyle açıklamıştır: “*Genel olarak komşuluk dediğim zaman ben bi dayanışma olarak düşünüyorum. Aslında öyle olması gerektiğine inanıyorum diyeyim çocukluğumdaki komşuluk çünkü bu çerçeve içerisinde idi yani en basitinden yağ bitince komşuya giderdik, altılı üstü sağ sol hiç fark etmiyor hani nerede olduğunun hiçbir önemi yok. Bir şey bittiği zaman ya da biz-*

de olan ya da komşuda yoksa o gelip alırdı yani hani derler ya bardağı götürürler ya da tabağını boş göndermezler. Bu adetler devam etsin çok isterdim (ama şu anki belki de bulunduğum ortamla tamamen işte eğitimle birlikte geldiğim bir ülke yani burada da değildim) eski şeyleri özlüyor muyum? Özlüyorum buna rağmen hiç olumlu bir şey olmuyor mu? Elbette var başım sıkıştığında ev sahibim çok yakın mesela ona danışırım, ne yapmam gerektiğini ben çok yol yordam bilmem çok iyi yönlendirir komşu olarak onu görürüm. Karşı komşum taşınmadı aslında ama başka bi evi daha var orda kaldığından komşuluğu bende baya bi söndü. O varken biraz daha canlıydı. Böyle işte...”

Yine yardımlaşma ile ilgili olarak Remziye Hanım da “Komşuluk bir ihtiyacın olduğunda ondan (komşundan) giderirsen acil işin olsa, hasta falan. Zile basıp çağırabilirsin” diyerek bu konuyu desteklemiştir.

İslâm dini bir değer olarak komşuluk kavramına büyük önem vermektedir. Zira komşulukla ilişkileriyle ilgili önemli bir husus Nisa³⁷ suresinde geçmektedir. Ayrıca pek çok hadiste de komşulukla ilgili sözler mevcuttur. Bir cami hutbesinde denk geldiğimiz vaazda komşuluğun dinî açıdan önemine şu şekilde vurgu yapılmaktadır: “Peygamber efendimiz, Cebrâîl bana komşu hakkında o kadar çok bahsetti ki; neredeyse (Allah Teâlâ) komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim buyurmuş. Komşuya iyilik yapmak ve güzel davranmak peygamberimizin ifadesi ile mümin olmanın gereğidir. Ne hazin bir durumdur ki günümüzde aynı apartmanın çatısı altında yaşayan, akşam olunca aynı duvara sırtını yaslayan nice komşu birbirini tanımamaktadır. Komşular birbirlerinden bir selamı bile esirgemekte, yaşanan acılar günlerce sonra duyulmakta, sevinçler dört duvar arasında kalmaktadır. Günümüz insanı dünya telaşı içinde koşarken ruhunu ve gönlünü ihmal etmekte, dertlerine derman bulabilecek komşuluk ilişkilerini gözden kaçırmaktadır. Komşuluğun zayıflaması ile birlikte maalesef birbirimizi tanıma, anlama, hoş görme, affetme gibi güzel vasıflarımız da günden güne kaybolmaktadır. Geliniz bu cuma vakti müminler olarak komşuluk ahlakına ve hukukuna ne derece riayet ettiğimizin muhasebesini yapalım. Komşularımıza sıcağı ve samimi bir selam verip çocukların hatırını sormayı, gençlere güzel yüz göstermeyi ihmal etmeyelim. Komşularımızın kederine ve sevincine ortak olalım. Komşusunun şerrinden emin olmadığı kimse cennete giremez buyuran peygamberimizin ne kadar ciddi bir uyarı da bulunduğu dikkat kesilelim. Elimizden ve dilimizden komşularımızın zarar görmemesi için azami derecede hassasiyet gösterelim. Peygamberimizin komşusu aç iken tok yatan kimse hakkıyla iman etmiş sayılmaz hadisine riayet edelim. En son hangi komşumuzu ziyaret ettik ya da hangisini evimizde ağırladık. Kendimize soralım.”

Görüşme yapılan katılımcılardan Mazhar Bey de komşuluk ilişkileriyle ilgili bir anısını şöyle anlatmaktadır: “Apartmana yeni taşındık. Aradan bir sene zaman geçti. Merdivende “günaydın, iyi akşamlar” yani merdiven komşuluğu var. Ha bugün ha yakın derken bir seneyi geçti. Hanıma dedim ki sen kimlerle konuşuyon komşularla? Şu kadınla konuşuyorum bunla konuşuyorum. Kadınlar arasında iletişim var. Erkekler arasında yok. Dedim hangisi iyi işte Sultan Hanım iyi, şu iyi... Dedim ara birisini kocası evdeyse dedim bana ver. Yahu ne yapacan? dedim lazım. Sen ara ver. Hanımlar konuştular. Eşi evde, ver dedim merhaba ben M... Komşu, evimde şeker yok, çay yok. İçecek bi çayınız var mı? Hanım, ‘sen manyak mısın, böyle şey denir mi?’ diye şoka girdi. Adamlar şaşırıldı. Olmaz olur mu buyurun gelin dedi. Hanıma ‘giy montunu’ dedim çıktık. Hemen gittik pastaneye bi kuru pastayla bir şeyler aldık. Kapıyı çaldık, ‘Selamün aleyküm’ dedik, adam şimdi şaşkın, ‘aleyküm selam’ dedi. Hanım verdi pastayı. Ben dedim ar-

³⁷ “Yalnız Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Anneye, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, ellerinizin altındaki (köle, cariye, hiz-metçi, işçi)lere de güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez.” (Nisâ, 4/36).

kadaş buraya (binaya) en son gelen benim. İnsan bi merak eder. Bu adam in mi cin mi? Hırsız mı? şeytan mı? Ev alma komşu al demişler. Ben kardeşimden sen daha yakınsın, ben de sana yakın dedim. En son ben geldim, bana da kimse gelmedi. Bilmem ne dedi. Bi kopukluk var ya işte dediler. Şu da iyi, bu da iyi derken artık bina içinde yani sayemde gidip gelmeler başladı. Bi yere gidiyoruz mesela ben anahtarımı hiç çekinmeden komşuma bırakıp gidebiliyorum. Onlar bize bırakıp gidebiliyorlar. (Şu an hâlâ görüşüyor musunuz yani?) Tabii tabii. Mesela ben izindeyim. Aidat parası gelmiş. Muhakkak benim komşu yatırır, sormaz bile. Gelince görevliye işte borç morç var mı? Yok işte seninkini falanca bey verdi. Götürür komşuya veririz.”

Komşuluk ilişkileriyle ilgili düşüncesini Fırat Bey ise “*Komşuluk ilişkileri eee tabi dayanışma önemli birlik olma hastalık oluyor acil bir şey oluyor. Eskiden varsa ekmek sorardık, soğan isterdik. Şimdi kapıyı çalmaya çekiniyor insan. Eskiden komşu geldi mi seviniirdi insanlar, şimdi kapı çalmasa, çalınca girmese deniyor? İnsanlar yalnız olmayı seçiyor, niye bilmiyorum ee komşuluk ilişkisi zayıf yani artık o devirler geçti, sıcak ve masum değil, menfaat çıkar ön planda. Gürültü yapıyor ama düşünmüyor komşusunu, komşuluk akrabalık ilişkileri dinimizde de önemli. Hakkına giriyor ya da sen onun hakkına giriyorsun” şeklinde açıklamıştır.*

Yaren Hanım da konuyu şöyle desteklemiştir: “*Komşuluk ilişkilerinden beklentilerimi söyleyebilirim aslında. Bi komşuluk ilişkisinde ne olması lazım? Bana göre komşulukta şu olması gerekir; saat kaç olursa olsun kapıyı çaldığında güvenle çalacaksın, güvenle kapıyı açan birinin olması lazım. Yani karşılıklı güven ilişkisi. O bilecek ki kapıyı açan, o bu saatte çalıyorsa mutlaka bir derdi vardır. O da ben bu saatte onun kapısını çalabilirim diyebilirdir. Yani zaten temelde bu varsa günlük yaşantı İnan ki sağlanır bi şekilde. O gece zile basabilme güvenini birbirine verebilmeleri lazım. Demek istediğim yoğun iş temposu, insanların daha çok eve kapanması, bayram oturmaları şunlar bunlar onlar da yok yani. Aslında niye bittiğiyle ilgili benim şöyle bi kanaatim var; insanlar artık diğer insanları yük olarak görüyor. Onlara sevgiyle yaklaştığında illa karşılığında bir şey isteyecekler. Menfaat ilişkisi temelli olmuş çünkü her şey hayatta. Aman bari şu insan eksik kalsın bu menfaat ilişkisinde deyip kendilerini ilişkiden yoksunlaştırıyorlar. Mesela iş arkadaşı diyorsun, masa arkadaşı mesela paydayı bile paylaşmak istemiyorsun. Bence insanların birbirine tahammülü yok. Tahammülleri de olmadığı için yeni ilişkiyi geçtim, ellerindeki ilişkiye bile sahip çıkmıyorlar. Mesela bir çiçek düşünün, kökten bir tanesi zarar gördüğünde napıyor? ölmeye başlıyor. Bizim bütün köklerimiz ölüyor. Bütün köklerden adetlerden koptukça o yan ölüyor. Komşuculuk ilişkin kopmuş, o yanın öldü. İşte aile bağların kopmuş, o yanın öldü. Bireyselleşiyor aile kurmak istemiyor. Çarpık ilişkilere sebebiyet veriyor. Eskiden beri gelen bazı kök inançlarımız onarla zede gördükçe ya da koptukça ordan filizlenen bir şey olmuyo zaten. Onun çiçek vermesi, meyve vermesi imkansızlaşıyor. Bizim aslında bakıp köklerimizi tamir etmemiz gerekiyor.”*

Nur Hanım da komşuluk ilişkileriyle ilgili düşüncesini, “*Bizim binada hâlâ devam ettiğini düşünüyorum yani annem evde olmadığı zaman ya da ben yalnız olduğumda Ayşe Teyze var karşıda Ebru Abla var. Onlar da öyle çocuklara göz kulak oluruz onlar bize olur öyle zor dar zamanda uzaktan birileri gelene kadar onlar daha yakın. Komşunun kapısını daha rahat çalabiliyoruz” şeklinde açıklarken Remziye Hanım, “Komşu kardeşten daha yakın. Kardeş dışarıdan gelene kadar komşun seni ateşten alır” şeklinde ifade etmiştir.*

Komşuluk ilişkilerinde bir değişme olup olmadığını sorduğumuzda ise genel olarak görüşmecilerin değişimin olumsuz yönde olduğunu belirtmiştir. Mazhar Bey komşuluk ilişkilerinin zayıflamasında

ekonomik sebeplerin ve teknolojinin etkili olduğunu düşünmektedir: *“Son zamanlarda tabii ekonomik sıkıntılar, teknolojinin gelişmesi aile bağlarını zayıflatıyor. İnternet televizyon derken kapılar çalınmıyor. Bi hâkim arkadaş ben çok mutluyum dedi, dedim ya mutluluğu bana da söylesene. Bir, akıllı telefonum dedi yok. Evimde bilgisayarım yok, kredi kartım yok bi de dedi arabam yok. Yahu dedi oturmaya gidiyoruz arkadaşlarla oraya buraya, elinde cep telefonu, ya bilgisayarın başından kalkmıyor. Giderim hâlâ bankadan paramı çekerim dedi. Etme bu kadar abartma dedim ya. Yok ya sevmiyorum, böyle daha hoşuma gidiyor dedi. Ve şimdi burda oturuyorum. Kızılay’a bazen işim düşüyor. Arabayla gelmek bir dert, efendim park yeri bir dert, veriyorum 50-100 lira geliyorum taksitle işimi görüp dönüyorum diyor”*

Elif Hanım ise bu durumu *“Evet ilişkiler bozuldu, çünkü insanlar gölgesinden bile korkar hale geldi. Yani öyle sıcak bi ortam yok artık”* şeklinde ifade ederken Yaren Hanım düşüncelerini, *“Olumsuz yönde evet değiştiğini düşünüyorum. Yani olumlu yönde bi değişiklik olmadığı gibi ve var olan olumluluklar da bitti. Dönüşüm maalesef kötüye... Dediğim gibi kapının arkasında ne olduğunu kimse sorgulamıyor. Orda ne yaşıyorsun falan, onu geçtim apartmandan çıkarken bile insanlar yüz yüze bakmıyor. Ben mesele selam veriyorum ya inadına. Fark ediyorum arkadan çıkıp gelmiş bir tanesi kapıyı tutuyorum. Ama ben aynı şeyi görüyor muyum? Yok ama buna rağmen karşılıksız yapmaya çalışıyorum”* diyerek açıklamıştır. Nur Hanım ise komşuluk ilişkilerinin artık selam vermekten öte gitmediğini, kadınların çalışma hayatına girmesi³⁸ ile de bu ilişkilerin zayıfladığını ve insanların birbirinden kaçtığını ifade etmiştir. Remziye Hanım ise komşuluk ilişkilerinden ziyade genel olarak insani ilişkilerin zayıfladığını dile getirmiştir.

Görüşmecilere ev oturmalarına gittiği komşularının olup olmadığını sorduğumuzda ise genel olarak hayır cevabını alırken üç kişi görüşmelerin ve oturmaların devam ettiğini ifade etmiştir. Bu konudaki görüşünü Fırat Bey şu şekilde açıklamıştır: *“Ev oturmalarına ben çocukken anneler hep yan komşuya giderdi, o bize gelirdi, eskiden insanlar daha sıkı fıkıydı. Şimdilerde bu durum yok. İş hayatı geçim derdi herkes kendine bile zaman ayıramıyor. Daha çok çalışma kazanma ve hırs. Bayramlar artık sadece tatil, gezme bayramlaşmada kalmıyor. Geçenlerde mesela hastamız vardı, iki komşu eve geldi, bir tanesi mesele en az 15 yıllık komşu, haberi olmasına rağmen geçmiş olsun demedi. Son zamanlarda evine gittiğimiz geldiğimiz de yok. Çocukluk arkadaşlarım, samimi dostlarım, onlar bile zaman ayırmıyor ki onlar da kapı komşum olmasa bile karşı apartmanda falan. Artık modern hayatta samimi sıcak ilişkiler çoktan bitmiş.”*

Elif Hanım da Fırat Bey gibi artık ev oturmalarının genel olarak yapılmadığını, *“Ev oturmalarına gittiğim yok. Giden gelen de yok. Hiç yok. Çalıştığım için yani ne zamandan beri ben buraya taşınalı 6 senedir yok. Sadece bi yan bitişimdeki bayana gidiyorum o da çok ama çok nadirdir”* şeklinde ifade ederken Yaren Hanım düşüncelerini, *“Ev oturmasına ıı dediğim gibi apartmanımda yok çok arzu ettiğim bir alt komşum işte beni çağırmişti geçenlerde bir fırsatını bulup onu ayarlayamıyorum bak komşusun değil mi? aynı apartmandasın ama kilometrelerce ötelerdeki bir insanla buluşmaya çıkıyorsun. Yani değişik bi duygu aslında ama bi alt kata veya üst kata ne iniyosun ne çıkıyorsun oysa hani ne zaman istersen gel, torunları var çok tatlılar hani ben çocuk olduğu zaman daha bi hevesleniyorum. Bi de hiç daha şey yapmadığım için çekimserlik de olabilir hani şimdi ben malum tek kalan bi insan olduğum için öyle birilerine gideyim hani çok vakit geçireyim, gönül bağı kurduğum insanlarla daha çok vakit geçirmeye*

³⁸ Kadınların çalışma hayatına girmesi ile birlikte komşularına ayırdığı zaman ya minimuma düşmekte ya da komşularına hiç zaman ayıramamaktadır; Ahmet Koyuncu, “Gündelik Hayatta Komşuluk”, *Sosyoloji Divanı*, 2013, sayı: 2, s. 18.

çalışıyorum, neden? Seni tanıyor, huyunu suyunu biliyor, neye ne tepki vereceğini biliyor. Ben yeni ilişki kurmayı galiba öteliyorum” şeklinde açıklamıştır.

Genel düşünce ev oturmaları ve ziyaretlerin zayıf olduğu kanaatinde iken Nur Hanım, “*Ev oturmasına gittiğim komşum var. Alt komşum var. Daha çok annem gider, bizim bina 5 haneli ve annem hasta olmasına rağmen gider, kapıları çalar. Yedi numarada bekâr bi çocuk var tek ondan haberimiz yok. Babam emekli olduğu için evde, bize pek gelen olmaz ama annem gider. Ben gidemesem bile bazen zile basar hâl hatır sorarım. Devam ediyor bizde komşuluk”* diyerek bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir. Remziye Hanım da bu konuyu, “*Eve oturmalarına gittiğim evet var. Komşu kardeşten daha yakın. Kardeş dışarıdan gelene kadar komşun seni ateşten alır”* şeklinde dile getirmiştir.

Oturulan apartmanda yardımlaşmanın olup olmadığını sorduğumuzda ise görüşmeciler bu soruya değişik cevaplar vermiştir. Örneğin Remziye Hanım, “*Oturduğumuz apartmanda yardım var, mantı yapma, yaprak sarma, erişte kesme, derdini paylaşırsın iyi bir şey, aile apartmanı tabi, borçluysa elinde varsa verirsin falan”* derken, Nur Hanım da “*Yani bütünlük var, bizim oturduğumuz bina aile apartmanı olduğu için belki. Alt komşumuzun gelini, abim bizim binada. Karadenizliler var onların aile bağları çok yüksek. Yani annem hastayken gelirlerdi. Çorba yemek pişirir getirirlerdi. Umre’ye, şehir dışına bir yere gittikleri zaman da illaki bir şeyler gelir. Trabzonlu olan ekmek, fındık getirir”* diyerek bu konudaki fikrini beyan etmiştir.

Yardımlaşma ve dayanışmanın aksine bu konudaki olumsuz düşüncelerini Yaren Hanım, “*Hayır maalesef, ben şahsen şahit olmadım. Yani bi dert olduğu zaman bazen tatlı dille bile konuşulmuyor. Yani çok sert üsluplarla karşılaşmışlığım var. O yüzden de belki bağ kurmamış olabilirim”* şeklinde açıklarken Elif Hanım da “*Kimseyle öyle diyalogum yok bir dayanışma da görmedim zaten”* şeklinde ifade etmiştir. Fırat Bey de artık yardımlaşma ve dayanışmanın eskilerde kaldığını, “*Eskiden olsa evet gerçekleşiyor derdim ama son 5 yıldır bi dayanışma yok hatta tersi ayrılma ters düşme var. Komşular arası küslük, aıdat vermeme, bahçe ya da çatı konusunda anlaşamama, gürültü vb, insanlarda sabır yok. Çıkar çatışması yani kendi ve çevremde gördüğüm işte birlik yerine ayrılma zıtlaşma var. Geçen biri binadan soğudum diyor ama kendinden haberi yok mahkeme duvarı gibi surat, ters işler yapıyor ve komşulara saygı, danışma da yok”* şeklinde açıklamıştır.

Bireyselleşme ile ilgili görüşler ise genel olarak teknoloji bağımlılığı, yoğun iş temposu, zaman ayıramama konusu, sevginin paylaşılmaması, çıkar, hırs, rekabet, güven duygusunun olmaması, ihanet ve ahlaki-dinî zayıflıklar gibi hususlar dahilinde şekillenmektedir. Özellikle Nur Hanım düşüncelerini, “*İnsanların bireyselleşmesi ya da darbe alması yani hayat insanlığı yalnızlığa itiyor. Ahlaki zayıflıklar, dinden uzaklaşma da. Yoksa hadis-i şeriflere baktığımızda komşuluk ve insan ilişkileri önemli. Selamı aranızda yayın dert ile hallenin bizde öyle yani ama artık insanlar etkilenmiyor insanlar dışarıya karşı nötr. En büyük etki teknoloji, yine şehirleşme, insanların birbirine hoş davranmaması canının yanması karşı tarafa borçlu hissetmek belki ama sosyalleşme zayıfladı”* şeklinde dile getirmiştir.

Remziye Hanım ise “*Bireysel hayatı teknoloji etkiledi, yani kimseyi aramıyor birbirini. Sanal dostluklar falan oyun medya. Maddi imkanlar da olabilir, rahat ortama alışıyor, sevgi kederi paylaşmıyorlar. Yalnızlığı yaşıyorlar sonra yaşlanınca vah derler. Yalnız olmaz”* diyerek genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Elif Hanım da hırs ve kıskançlığı öne sürerek “*İnsanlarda güven yok yani güven olmaması, hırsızlık olması, saygı yok, insan korkuyor. Hırs işte insanlar birbirini rakip görüyor. Kıskançlık var. Ben şahsen bunu komşular arasında gördüm. Çalışan bayan olduğun zaman insanlarda bir şeylik oluyor ne*

diyeyim? (rekabet mi) değil de bi kıskançlık var. Hareketlerinden kendilerini belli ediyorlar” diyerek düşüncelerini dile getirmiştir.

Fırat Bey konuyu, *“Yoğun iş temposu bence yani çalışma hayatı tabii insanların artık kendileriyle daha baş başa kalmasını sağlıyor. İnsanlar kendilerine zaman ayıramıyor çocuklarıyla ilgilenemiyor. Kadının da tabii çalışma hayatına girmesi falan şartların değişmesi bunların yanı sıra teknolojik hayat, yani teknolojinin sunmuş olduğu yaşam dünyası da insanları bireysel mahpuslara itiyor diyebilirim. Artık elimizde telefonlar cepte internet yani bir zamanın elde kumanda mevzusu şimdi telefonda yani insanlar tabii bazen bizler de oturup sohbet etmiyoruz. Herkes telini alıyor, kimi likeliyor kimi oyun pubg, kimi çiftlik, face, whatsap gruplar, dizi izle derken gün geçiyor yani hal tabii böyle olunca aynı evde bile biz konuşamazken tabii binada git gel, komşuluk bağları ister istemez zedeleniyor. Yani android bi toplum oluyoruz. Sıradan geliyor her şey özünü değerini yitirmiş. Dolayısıyla artık bireysel anlam dünyaları; toplumsal ilişkiler, din, akrabalık, misafirlik gibi değerler açısından yeni bir şekil alıyor. Nihayetinde dediğim gibi android bi toplum oluyoruz. Herkes kendi işinde gücünde. Öyle yani”* şeklinde ifade ederken Yaren Hanım da *“Birazcık galiba dünyanın şu anki mevcut durumundan kaynaklanıyor. Yani mmmm bir kere hırs, insanların bir yerlere gelme çabası ve bu bi yerlere gelirken, insanların sütüne basarak çıkma gayreti. İnsanların kalbini düşünmeden sadece bir obje olarak bakıp varlık olduğunu unutup obje değerlendirip bi kâğıdı nasıl yırtıp atıyorsan, bir kalemi nasıl fırlatıp atabiliyorsan insanları da aynen o şekilde sanki müsvedde kağıdıymış gibi kullanıp atabiliyorlar. Yani bireyselleşmenin sebebi tamamen hırs gibi geliyor bana, bi hırsın kurbanı oluyorsun. Yani insanlarda bi benmerkezcilik olduğunu düşünüyorum. Hep ben ben ben öyle olmuyor insan yalnızlaşıyor, ne zaman fark edecekler hayatlarında bir kişi bile kalmayınca... Şimdi nedir? Senin mevkiin buna müsaade etmiyordur. Senin bi prestijin vardır müsaade etmiyordur. Kendine bi aile kurmazsan ya da dost edinmezsen gün gelir yapayalnız kalırsın. O zaman anlarsın aslında ne kadar büyük hata yaptığını”* şeklinde açıklamıştır.

Son olarak görüşmecilere site hayatının çekici gelip gelmemesi ve genel olarak site hayatıyla ilgili düşüncelerini sordüğümüzda ise en çok söylenen kavram “güvenlik” olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Elif Hanım, *“Güvenlik açınsındansa tabii site, ama öbür türlü de insanlık komşuluk açısından da normal bina daha iyi bence”* şeklinde ifade ederken Yaren Hanım, *“Sitelere dış dünyaya karşı belki biraz daha güvenli olabiliyor. Nedir güvenlikçisi vardır, içinde parkı vardır belki çocuklar açısından. Evde çocuk olduğunda kanaatim parka inme arzusu oluyor ve o parka indiğin anda çocuğu olanlar aşağı indikçe tanışmalar oluyor, çocuk vesile oluyor. İşte çocuk onlara gitmek istiyorum diyor. E zaten nere gidecek ki çocuk diyorsun başka, hadi çıkalım gidelim diyorsun. Onlar da tabii gelin buyurun, belki böyle böyle komşuluk tekrardan canlanabilir. Ama dediğim gibi çocuklarla. (Yani site hayatını komşuluk açısından olumlu mu görüyorsunuz?) evet yani... Apartmandan daha olumlu olduğunu düşünüyorum. O parklarda oturmalar, yaşlılar çocukları izliyor. Onlar onlardan etkileniyor ve tanıyorlar hani yabancı olmuyor orda oturan”* şeklinde açıklamıştır.

Yine Remziye Hanım, *“Apartmanda oturuyorum şimdi. Siteye göre apartman daha iyi. Site kalabalık. Kimin gelip gittiği belli değil en azından apartmanda herkes birbirini tanıyor.”* derken Elif Hanım, *“Çok sıkıcı ben sitede oturuyorum. Apartman ve site açısından komşuluk ilişkilerinde bi fark var. Benim oturduğum bina 40 hane. 40 hanede ne alttaki üsttekini ne üstteki alttakini bilir. Ama apartman olduğu zaman içindekileri en azından kapı komşunu, bitişişindekini biliyorsun”* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Nur Hanım ise güvenlik açısından siteyi ön planda tutarken *“Küçük tek katlı bi apartmanda oturmak isterim ama site sırf güvenlik açısından site daha rahat gibi geliyor. Yani şimdiki olaylara baktı-*

ğımız zaman biz Ankara'da oturuyoruz Ankara dışarıdan çok göç alır bin bir çeşit insan var. O insanlara güven duyamıyorsun yani o güven de olmadığından bi siteyi insanlar tercih ediyor. Çok yüksek kat, asansörde karşılaşıyorsun ama sitelerde farklı faaliyetler sosyal aktivite imkanları daha yüksek oluyor. Kaynaşma açısından çocuklar, parklar falan” diyerek genel düşüncesini dile getirmiştir.

Fırat Bey ise düşüncelerini “Site hayatı yani bi sürü daire, kapıda güvenlik rahat gir çık yok. Sürekli kamera, güvenliğe gir çık hesap ver, akraba misafir geldiğinde onlar için de sıkıntı. Yani ben çok izlenmeyi, gözetimi sevmem. Gözetim toplumunu bu site içinde daha çok hissediyoruz. Güven konusu da yani öyle apartmanda da güvenilir. Daha az insan en azından hepsini tanıma durumu var. Sitede kaç daire hangi birini nasıl bilebilirsin. Hem aidat vs. daha pahalı. Sosyal olarak belki eyvallah etkinlik olabilir ama kaç kişi spora düzgün gidiyor, yürüyor onlar da önemli. Kimi dışarı gider, kimi evden çıkmaz yani benim şahsi düşüncem bu ama tabii sitelerde oturma, taşınmalar arttı. Bence bu bi moda oldu. Lüks, konfor hayattan geri kalmama. Kendi maaş yani yaşam şartlarından daha üstün bi hayat yaşamak bence israf...” şeklinde açıklamıştır.

Araştırmada en son incelenen husus ise “görüşmecilerin siteyi mi? yoksa apartmanı mı?” tercih ettiği mevzudur. Bu konuda örneğin Elif Hanım şu an sitede oturduğunu fakat ileride apartmana geçmek istediğini ifade etmiştir. “Apartmana dönmeyi düşünüyorum, dört gözle bekliyorum. Eşimi bi yensem ama adam beni tınmıyor.” Remziye Hanım da konuya “Güvenilirlik yönünde site daha cazip ama yine de apartmanı seçerdim” şeklinde cevap vermiştir. Fırat Bey de “Bana pek açık cazip gelmez” diyerek düşüncesini dile getirmiştir. Yaren Hanım ise onların aksine siteyi tercih ettiğini şöyle aktarmıştır: “Sanırım apartman mı sitemi desek, site derim. Siteyi tercih etme sebepim bir güvenlik görevlisinin olması, iki içinde çocuk parkı olması, işte araba park edecek yerlerin olması, her aracın kendi yerinin olması. Şu an çünkü en büyük problem park. Her daireden bir araba olduğunu düşün, daire başına araba düşse hatta bazılarında iki aracı olan var. Şimdi insanlar artık biraz konforuna da düşkün olmaya başladı. Yani site hayatının daha cazip geldiğini düşünüyorum. Başta güvenlik olmakla birlikte içindeki alternatifler cazip geliyor. Ama işte son günlerde TV’lerde yayınlanıyor ya Avm’si olan yok metroyla geçiliyor bilmem ne daha çok lükse kaçan onlar değil. Bizzat işte kapıdan giriyorsun, kapıda güvenlik çevresi kapalı.”

SONUÇ

Hz. Peygamberin gönderiliş amaçlarından biri güzel ahlaki tamamlamaktır. Nitekim O, güzel ahlaki tamamlamak üzere gönderildiğini bizzat beyan etmiştir. Kur’an, Hz. Peygamberi örnek almayı biz Müslümanlara emretmektedir. Bu nedenle bir Müslüman, hayatını Kur’an ve Sünnet çerçevesince şekillendirmelidir.

İnsan fitratı gereği temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla diğer insanlarla yaşam alanı içerisinde bir arada hayatını sürdürme durumundadır. Bu bağlamda komşuluk bir dayanışma unsuru olarak birlik-telik açısından önemli bir sosyal kurumdur. Zira aile bağlarından sonra en güçlü sosyal bağın komşuluk olduğu aşikârdır. Nitekim komşuluk, yardımlaşma, mahremiyet, güven ve ahlaki unsurlar gibi sosyopsikolojik ve kültürel boyutları bünyesinde barındıran ve kimi zamansa akrabadan daha yakın bir toplumsal ilişki tipolojisidir.

İslâm dininde komşuya iyi davranmak, komşunun hakkını yememek, komşunun malına, canına ve ırzına herhangi bir hanel getirmemek, karşılıklı olarak yardımlaşma ve dayanışma içinde olmak, sevincini paylaşıp dertleriyle dertlenmek önemli vazifelerdir. Fakat günümüzde bizi biz yapan bu değerlerde

bir aşınma meydana gelmiş, ahlaken bir yozlaşma başlamıştır. Aynı apartmanda yaşayan insanlar birbirini tanıma gereği duymamakta insanlar alt ve üst komşularının kim olduğunu bile bilmemektedir. Hatta çoğu zaman birbirlerine selam bile vermedikleri görülmektedir. “Komşusu aç iken kendisi tok yatan bizden değildir” diyen bir Peygamberin ümmeti, ekme bulamadığı için açlıktan intihar eden komşusunun ismini bile çoğu zaman bilememektedir.

Yardımlaşma ve dayanışmayı arttırarak sorumluluklarımızı yerine getirmek en temel dini, insani ve ahlaki vazifemizdir. Bu nedenle de Kur’an ve Sünnet rehberliğinde hayatımızı tekrardan gözden geçirip şekillendirmek gerekmektedir. Böylece göz ardı ettiğimiz veya unutmaya yüz tutmuş değerlerimizi hatırlama imkânı doğacaktır. Toplumun varlığının devam edebilmesi için bu değerlere sahip çıkıp korunması ve sonraki kuşaklara doğru ve sağlıklı bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Zira bu değerlere sahip çıkmamak toplum için birçok tehlike ve felakete neden olacaktır.

Nitekim komşuluğun, hayatın her döneminde canlılığını sürdürürken artık modern dünyada şehirleşme ve bireyselleşme başta olmak üzere pek çok etken doğrultusunda sosyal bağlarının zedelendiği gözlemlenmektedir. Araştırmada elde edilen verilere göre “modern dünyanın getirdiği geçim sıkıntısı, yaşam şartlarının yükselmesi, yoğun iş koşturmacası, kadınların aktif çalışma hayatına girmesi, teknoloji bağımlılığı, insanların yabancılaşması ve bireyselleşmesi” gibi nedenler doğrultusunda insanların şehirlerde akraba ve komşularıyla köylerdeki ya da küçük yerlerdeki gibi ilişkilerini sıcak tutamadıkları görülmektedir. Ayrıca insanların hırs ve rekabet toplumu şemsiyesi altında birbirinden kaçır bir hal aldığı ve komşuluk ilişkilerinin de bir merhabadan ibaret merdiven komşuluğu formatına dönüştüğü bulgular arasında yer almaktadır. Genel olarak ailelerin artık siteleri tercih ederken apartman kültürüne karşı da bir özlem duydukları görüşmelerde karşılaşılan ifadeler arasındadır. Özellikle sitelerin güvenlik tedbirleri açısından cazip gelmesi onlara bir albeni sunmaktadır. Ayrıca içerisinde bulunan sosyal aktivite imkânları, kurslar ve parklar gibi unsurların komşuluk ilişkilerini kıvılcımlandıracağı ümit edilmektedir. Son olarak görüşmecilerin ifade ettiği üzere insanlar, artık kendi yaşam dünyaları içerisinde sosyal bağlardan kopmayı tercih etmiş ve yalnızlığı seçmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Thk. Şuayb el-Amaût Adil Murşid vdğr., *Muesesetu'r-Risâle*, Beyrut, 2001.
- Alver, Köksal, “Komşuluk”, *Kent Sosyolojisi*, ed. Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara, 2012.
- Alver, Köksal, “Komşu Kimdir?”, *Sosyoloji Dîvanı*, 2013, sayı: 2, ss. 23-36.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî fî Şerhi Sahih'i'l-Buhârî*, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut ty.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî b. Musa el-Hüsrevcirdî el-Horasânî el-Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, Thk. Abdulâlî Abdulhamid Hamid, Mektebetu'r-Ruşd, Riyad, 2003.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr, *el-Bahru'z-Zehhâr (Musnedu'l-Bezzâr)*, Thk. Adil b. Sa'd, Mektebetu'l-Ulumi ve'l-Hikem, Medine, 1988.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, 3. baskı, Beyrut, 1987.
- Can, Ali, “Kur’an ve Sünnet Işığında Komşuluğun Yeri”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, c.11, sayı: 21, ss. 203-243.
- Çağrırcı, Mustafa, “Komşu”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2002, c. 26, ss. 157-158.
- Demil, Emine, “Allah’a ve Âhiret Gününe İmanın Hadislerdeki İz Düşümleri”, *Ahret Bilinci*, DİB Yayınları, 2. baskı, Ankara 2020, ss. 153-160.
- Demir, Ömer - Acar, Mustafa, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.
- Dönmez, İbrahim Kâfi, “Şüfa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, c. 39, ss. 248-252.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî b. el-Müsenâ b. Yahyâ b. İsa b. Hilal et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsned*, Thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Mem'mûn li't-Turâs, Dimaşk, 1984.
- Emîr es-San'ânî, Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâil es-San'ânî, *et-Taḥbîr li-İzâhi Me'âni't-Teysîr*, Thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallak Ebu Musab, Mektebetu'r-Ruşd, Suudi Arabistan, 2012.
- Faysal b. Abdulaziz, b. Abdullah b. İbrahim ez-Zeyr al Ahmed, *Tatırzu Riyadi's-Salihîn*, Dâru'l-Âsime, Riyad, 2002.

- Göğülü, Faruk, "Günümüzde Komşuluk Olgusunun Kur'an ve Sünnet Perspektifinden Değerlendirilmesi", *INCSOS VIII. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Kitabı (20-23 Ekim 2022)*, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Tekirdağ, 2023, ss. 446-480.
- Gündüz, Mustafa - Yıldız, M. Cengiz, "Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, c. 7, sayı: 25, ss. 123-138.
- Hâkim en-Nisâbüri, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn*, Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kutubü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- Harâitî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerî el-Harâitî, *Mekârimu'l-Ahlâk ve Me'âlihâ ve Maḥmûdî Tarâ'ikihâ*, Thk. Eymen Abdulcabir el-Buheyri, Dâru'l-Âfâkî'l-Arabiyye, Kahire, 1999.
- İbn Battâl, Ebû'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî, *Şerhu Sahihî'l-Buhârî*, Thk. Ebû Temim Yasir b. İbrahim, Mektebetü'l-İrşad, 2. baskı, Riyad, 2003.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihî'l-Buhârî*, Thk. Muhammed Fuâd Abdülbakî, Dâru'l-Ma'rîfe, Beyrut, 1960.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvinî, *es-Sünen*, Thk. Şuayb Amaüt-Âdil Murşid vdğr., Dirasetü'l-Alemiyye, Beyrut, 2009.
- Karpel, Mark, "Individuation: From Fusion to Dialogue", *Family Process*, 1976, volume:15, no: 1, pp. 65-62.
- Kastallânî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebîbekr b. Abdilmelik el-Kastallânî, *İrşâdu's-Sârî li-Şerhi Sahihî'l-Buhârî*, el-Matbaatu'l-Kubrâ el-Emiriyye, 7. Baskı, Mısır, 1905.
- Koyuncu, Ahmet, "Gündelik Hayatta Komşuluk", *Sosyoloji Divanı*, 2013, sayı: 2, ss. 11-26.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi' u's-Sahih*, Thk. Muhammed Fuad Abdülbakî, Dâru İhyâit-Turasi'l-Arabî, Beyrut ty.
- Şanal, Musa - Öztürk, Murat, "Örgüt Kültürünün Üretim İşletmelerinin Performansına Etkisi: Adana Organize Sanayi Bölgesinde Bir Araştırma", *Çukurova Ü. SBE Dergisi*, 2019, c. 28, sayı: 2, ss. 257-271.
- Taberânî, Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberânî, *Musnedu's-Şamiyyin*, Thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1984.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, Thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Dâru İhyâit-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1983.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk et-Tirmizî, *el-Câmi' u'l-Kebîr/Sünenü't-Tirmizî*, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru Garbî'l-İslâmî, Beyrut, 1998.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, 6. baskı, Ankara, 2006.
- Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdülbakî b. Yûsuf ez-Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, Thk. Taha Abdurrauf Sa'd, Mektebetü's-Sekafetu'd-Diniyye, Kahire, 2003.

Ek 1: Görüşme Formu

Tarih: 2022-Yer: Ankara

Modern dünyadaki değişen komşuluk ilişkileri üzerine nitel bir araştırma yapıyorum ve bu konuda sizin fikirlerinizi almak istiyorum. Çalışmada görüşmecilerin isimleri kesinlikle yansıtılmayacaktır.

Görüşmeye katılmada gönüllük esastır. Vazgeçmek istediğinizde sonlandırabilirsiniz. Eğer bir mahsuru yoksa görüşmeyi ses kaydına almak istiyorum.

İzinizle görüşmeye başlamak istiyorum.

Ek 2: Görüşme Soruları

1. Kendinizden bahseder misiniz?
2. Komşu sizce nedir ve kimdir?
3. Komşuluk hakkında neler söyleyebilirsiniz?
4. Komşuluk ilişkileri sizin için neyi ifade ediyor?
(Sondaj Soru: Bu konuda apartmanınızda veya çevrenizdeki gözlemlerinizi nelerdir?)
5. Komşuluk ilişkilerinde bir değişme olduğunu düşünüyor musunuz? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?
(Sondaj Soru: Sizce bu değişimi etkileyen unsurlar neler olabilir?)
6. Oturduğunuz apartmandan ya da siteden bahseder misiniz?
7. Ev oturmalarına gittiğiniz komşularınız var mı?
8. Oturduğunuz apartmanda yardımlaşma ve dayanışma gerçekleşiyor mu?
9. Site hayatı size çekici geliyor mu?
(Sondaj Soru: Mesela sitede mi yoksa apartmanda oturmayı mı tercih ederdiniz?)
10. Bireyselleşme hakkında neler düşünüyorsunuz?
(Sondaj Soru: İnsan sizce neden artık bireysel hayata yöneliyor?)